

Людмила Ніколаєнко, викладач

кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання
Кіровоградського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ДОБОРУ МУЗИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття присвячена висвітленню особливостей розумової діяльності майбутнього вчителя музики в процесі добору музичної інформації та розгляду деяких якостей мислення, що акцентуються під час цієї діяльності.

Ключові слова: розумова діяльність, музична інформація, вчитель музики.

Постановка проблеми. Стрімка зміна суспільних економічних та соціокультурних умов, актуалізація євроінтеграційного вектора в гуманітарній галузі, суттєве поживлення інформаційних процесів у вітчизняному культурному й освітньому просторі, зміни пріоритетів педагогічної освіти, прагнення до стандартизації вимог до майбутніх вчителів через запровадження в систему підготовки кадрів професійних компетенцій – все це викликало суттєве зростання інтересу до проблеми розвитку професійного мислення майбутнього вчителя. Це є красномовним свідченням того, що професійне мислення є визначальною рисою фахівця, невіддільним елементом культури суспільства, показником інтелектуальної розвиненості соціуму, оскільки воно взагалі є не стільки психологічним, скільки соціокультурним феноменом.

Зважаючи на це, значно зростають вимоги до активізації фахово спрямованої розумової діяльності майбутнього вчителя, його здатності до професійного аналізу, творчого переосмислення, прийняття креативних рішень, власне, адекватного добору такої інформації, яка забезпечить навчально-виховний процес на сучасному культурному й освітньому рівні. І в даному аспекті, у підготовці майбутніх вчителів музики зазначена проблема набуває вирішального значення, оскільки майбутня успішна музично-педагогічна діяльність випускників вузів прямо залежить від якості музичної інформації, яка є джерелом цієї діяльності і музично-естетичного розвитку учнів. Добір такої музичної інформації є досить складним завданням не тільки для молодого вчителя музики, а й для досвідченого музиканта. В ситуації, коли молодим фахівцям слід самим приймати рішення, не словом, а ділом виявляти терпимість до розмаїття думок та вчинків, виникає необхідність, керуючись власним професійним

відчуттям, у величезному інформаційному потоці добирати найбільш оптимальну інформацію, яка б забезпечила успішний розвиток, навчання і виховання школярів. Вирішальну роль тут відіграє творче педагогічне мислення, яке, за визначенням М.М. Кашапова, є вищим пізнавальним процесом пошуку, виявлення і вирішення педагогічної проблемності в ході професійної діяльності педагога, який відбувається на вищому, ієрархічно організованому рівні [8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам мислення приділялось багато уваги у філософських працях Арістотеля, І. Канта, Ф. Гегеля, Дж. Локка, Д. Гартлі, Р. Мюллера, Г.Е. Ебінгаузена, Ф. Шлегеля, С. Яворського, В. Вернадського, М. Грушевського, В. Винниченка; у психологічних дослідженнях Л.С. Виготського, П.Я. Гальперіна, Г.С. Костюка, О.М. Леонт'єва, С.Л. Рубінштейна, К.А. Абульханової-Славської, К.В. Судакова, Н.В. Кузьміної та ін. Аналіз психолого-педагогічної літератури з даної проблеми показує, що у процесі добору музичної інформації вирішального значення набуває розумова діяльність вчителя, що відбувається за участю якостей мислення, що забезпечують здібність до швидкого оптимального вибору й ухвалення рішень. У дослідженні проблеми вибору та прийняття рішень фундаментальними є праці П.К. Анохіна, Н.А. Бернштейна, І.П. Павлова, А.Н. Леонтьєва, А.Р. Лурія, Б.М. Теплова, Ф.Н. Гоноволіна, Н.П. Бехтеревої, Є.І. Бойка, Д.Н. Завалишиної, Ю.Н. Кулюткіна, Г.С. Сухобської та ін. Проблеми музичного мислення висвітлювалися в роботах музикознавців Б. Асаф'єва, Л.О. Мазеля, В.В. Медушевського, Є.В. Назайкінського, А.Н. Сохора, В.Г. Ражнікова, Б. Яворського. Деякі аспекти проблеми музичного мислення та педагогічно доцільного добору музично-дидактичного матеріалу

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ДОБОРУ МУЗИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

розглядаються у музично-педагогічних дослідженнях Л.Г. Арчажникової, Б.М. Целовнікова, Л.А. Єжової, Л.О. Смирнової, Т.Н. Овчиннікової, О.М. Олексюк, Н.Г. Мозгальової, І.О. Полякової, О.П. Рудницької, М.А. Румер, Л.А. Рапацької та ін.

Але, незважаючи на те, що в названих дослідженнях вивчаються найрізноманітніші аспекти професійної підготовки майбутніх учителів музики, а питання, пов'язані певним чином з добором репертуару, виникають в більшості робіт, аспект розумової діяльності, її структури й особливостей, що проявляються в процесі добору музичної інформації як складової частини всієї музично-педагогічної діяльності учителя музики, вивчені, на наш погляд, недостатньо.

Метою статті є висвітлення питань особливостей розумової діяльності майбутнього вчителя музики в процесі добору музичної інформації та функціонування деяких якостей мислення, що акцентуються під час цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу. Мислення як філософська категорія – це процес пізнавальної діяльності індивіда, що характеризується узагальненням і опосередкованим відображенням дійсності. Разом з тим, мислення – це складний пізнавальний психічний процес. Добір музичної інформації як пошук нового, цікавого, необхідного, актуального серед багатьох варіантів здійснюється завдяки соціально обумовленому, нерозривно пов'язаному з мовою психічному процесу самостійного пошуку і відкриття людиною суттєво нового, процесу опосередкованого і узагальненого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу, що проходить на основі практичної діяльності з чуттєвого пізнання і далеко виходить за його межі [3, 186]. Педагогічний аспект науки розглядає мислення в контексті діяльності вчителя. На думку В.А. Сластьоніна, “постійна спрямованість розумових процесів на вирішення педагогічних завдань, актуалізація одних і тих же комплексів знань, стратегія і тактика професійної поведінки та діяльності вчителя надають його мисленню своєрідного характеру, формують неспецифічний для інших професій склад розуму” [9, 84]. Отже, враховуючи філософський та психолого-педагогічний аспекти, ми розглядаємо феномен “розумова діяльність майбутнього вчителя музики в процесі добору музичної інформації” як акт музичного мислення вчителя, що забезпечує його професійну діяльність. Добір музичної інформації є однією з головних складових процесу підготовки вчителя до музичних занять.

Вивчення психолого-педагогічної літератури, а

також робіт фізіологів і нейрофізіологів з проблеми добору музичної інформації дозволяє визначити процес добору репертуару як процес прийняття рішення, оскільки психологічні аспекти проблеми пов'язані, головним чином, з аналізом ролі і місця процесів прийняття рішення в системі цілеспрямованої свідомої діяльності вчителя музики з добору музичної інформації. “У найзагальнішому вигляді прийняття рішення є формування послідовності дій для досягнення певної мети на основі перетворення деякої інформації про початкову ситуацію”. Тобто, мова йде про попереднє висунення системних “еталонних гіпотез”; зіставлення поточних образів (концептуальних моделей) з низкою еталонів і оцінка подібності (схожості) між ними; корекцію образів (моделей), “співвіднесення” гіпотез з досягнутими результатами; вибір еталонної гіпотези (або побудова її) або розробку принципу і програми дій [5, 16 – 32].

Оскільки процеси переробки інформації і прийняття рішення – це розумові процеси, дуже важливим для з'ясування механізму добору є визначення тих якостей мислення, які задіяні в цьому процесі. Спираючись на дослідження проблеми психологами і фізіологами, в даній статті ми розглянемо такі якості мислення, що сприяють даній діяльності: постановку мети, антиципативність, асоціативність, уяву, аналіз і узагальнення, оперативність, швидкість і гнучкість мислення, емоційну пам'ять.

Відомо, що в основі всіх видів діяльності людини лежить конкретна мета. Спираючись на класифікацію цілей, запропоновану Н.П. Бехтєревою, ми виділяємо два основних класи цілей – постійні цілі і тимчасові цілі. В даному випадку постійною метою (ціллю) діяльності вчителя музики є музично-естетичний розвиток учнів. Згідно з теорією Н.Б. Бехтєревої “постійною метою є задоволення потреб. Окрім біологічних потреб, існує одна постійна потреба, властива лише людині, – це потреба в трудовій діяльності, яка породжує ще одну постійну мету – трудову діяльність на користь суспільства. Наявність цієї мети формує систему, що є нейрофізіологічною основою багатьох розумових процесів, найголовнішою з яких є мислення як понятійне або наочно-образне вирішення проблемних ситуацій” [2, 303].

У нашому аспекті добір музичної інформації неможливий без наявності потреби в діяльності з добору музичної інформації як постійної мети діяльності вчителя музики.

Тимчасову мету діяльності з добору музичної інформації ми формуємо як тактику в

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ДОБОРУ МУЗИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

досягненні постійної мети – музично-естетичного розвитку учнів, тобто музично-естетичного розвитку їх окремих сторін і якостей. В процесі цілеутворення тут актуалізуються з одного боку – комплекс педагогічних і музично-естетичних завдань, рівень музичного, виконавського розвитку навчального творчого колективу, врахування його вікових і фізіологічних можливостей і особливостей; з іншого боку – вибудовується перспективний план того, що потрібно шукати для вирішення цих завдань в носіях музичної інформації – музичних творах, серед яких здійснюється добір. Слід зважати на те, що мета є складним динамічним двоєдиним утворенням змісту й рівня її досягнення, а формування мети має оперативний характер, що виявляється в тонкому прилаштуванні її параметрів до об'єктивних умов діяльності. Тобто рішення про те, якою повинна бути інформація (за наявністю у ній певних елементів – інформативних ознак, які б сприяли вирішенню завдань музично-естетичного і виконавського розвитку творчого колективу) формулюється у загальних рисах вже на початку процесу добору.

Принципово важливим є те, що ухвалення рішення з добору музичної інформації (що саме добирати і чому) відбувається майже паралельно з цілеутворенням. Підтвердження цьому знаходимо в роботах нейрофізіологів, зокрема у П.К. Анохіна: “У всіх випадках посилки мозком збуджень через кінцеві нейрони до периферичних робочих апаратів одночасно з еферентною “командою” формулюється деяка аферентна модель, здатна передбачити параметри майбутніх результатів і звірити в кінці дії цей прогноз з параметрами дійсних результатів. Як бачимо, разом з цілеутворенням, уявою тут акцентуються уява й антиципативність. “Передбачення результатів дії є універсальною функцією мозку, що застерігає від всякого роду помилок, тобто звершення дій, не відповідних меті, поставленій організмом” [1, 242].

Таким чином, на даному етапі виникає певний уявний “еталон”, “модель” твору, який обирається, а мету першого етапу можна сформулювати як побудову “еталону” необхідного твору. Природно, побудова такого “еталону” неможлива без наявності глибоких загальних і спеціальних знань, серед яких повинні акцентуватися знання про об'єкт музично-педагогічної діяльності, завдання музично-естетичного розвитку дітей та про способи й засоби досягнення цих цілей.

Уява – психічний процес, що виражається: у побудові образу засобів і кінцевого результату

наочної діяльності суб'єкта; в створенні програми поведінки, коли проблемна ситуація не визначена; у продукуванні образів, які не програмують, а замінюють діяльність; у створенні образів, відповідних опису об'єкту. В процесі добору музичної інформації уява виступає як здатність створювати музичну ідею на основі позамузичних детермінант, здатність продукувати художньо-сміслові новоутворення, що спираються на механізми життєвих і музичних асоціацій, на творчу переробку образів слухової пам'яті; вичленення і акцентування нових сторін педагогічних явищ в нових несподіваних зв'язках і стосунках.

Антиципативність – поняття, що позначає здатність вищих живих істот передбачати появу результатів дій, предметів, явищ ще до того, як вони будуть реально здійснені або сприйняті (“випереджаюче віддзеркалення”). У психології мислення антиципація позначає уявлення в свідомості людини в схематичній формі відповіді на яку-небудь проблему ще до того, як вона буде реально вирішена. При доборі музичної інформації антиципативність виявляється в умінні передбачати можливі позитивні і негативні моменти при її використанні у навчально-виховному процесі.

Зміст діяльності музиканта-педагога, пов'язаної з передбаченням (проектно-конструктивною діяльністю), включає прогнозування перспективи розвитку учнів у зв'язку з майбутньою реалізацією музичної інформації, що добирається, визначення продуктивних тенденцій її навчально-творчого зростання, цілей і завдань виховання на даному етапі і в перспективі, аналіз і добір необхідного навчально-художнього матеріалу відповідно до конкретних цілей і завдань розвитку учнів, передбачення можливих труднощів при його вивченні, форм спільної діяльності педагога і учнів по його освоєнню тощо. Тому при знайомстві з музичним твором в процесі добору, “еталон” педагогічної доцільності є присутнім постійно і знаходиться майже в підсвідомості.

На етапі першого знайомства з об'єктом добору необхідне швидке, якомога точніше осягнення й оцінка твору в цілому як з погляду його художньої цінності, так і з погляду його дидактичної доцільності. Цей етап, який безпосередньо йде за усвідомленням завдання, зазвичай зв'язаний із затримкою імпульсивно виникаючих реакцій. Така затримка створює паузу, необхідну для орієнтування в умовах завдання, аналізу компонентів, виділення найбільш істотних і співвідношення їх один з одним. Попереднє

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ДОБОРУ МУЗИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

орієнтування в умовах завдання на основі аналітико-синтезуючої розумової діяльності – обов'язковий етап всякого процесу мислення.

Аналіз і узагальнення (синтез) є складовою частиною всіх музично-інтелектуальних дій, оскільки аналітична робота в музичному мисленні пов'язана з диференційовано – цілісним (аналіз через синтез) сприйняттям музичних образів та їх наступним розвитком. Єдність аналізу й узагальнення виступає у процесі пізнання, який починається з співставлення чи співвідношення музичних явищ одне з одним. Одночасно з аналізом відбувається узагальнення порівнюваних явищ, тобто проявляється залежність “аналізу-узагальнення”. Такий взаємозв'язок виявляється і в процесі добору музичної інформації. Це можна прослідкувати на прикладі аналітико-синтезуючої діяльності вчителя музики при доборі твору для вокально-хорової роботи в шкільному хорі, коли здійснюється аналіз твору (вокально-хоровий, музично-теоретичний, дидактичний, педагогічний); оцінюється відповідність всіх видів “музичних” компонентів твору вокально-хоровим можливостям учнів, його ідейно-образного і художнього змісту віковим особливостям колективу, інтелектуальному і духовному потенціалу; формується цілісне враження (в естетичному, емоційному і художньому плані) на основі розчленування твору на складові елементи і усвідомлення, як їх поєднання в цілісну художню форму відіб'ється на розвитку колективу. І чим точнішою і конкретнішою буде аналітична та синтезуюча розумова діяльність вчителя, чим вищим буде ступінь аналізу та узагальнення, тим впевненіше буде прийняте рішення про необхідність добору конкретного твору або його відхилення.

Мислення в процесі добору музичних творів включає довільні і мимовільні компоненти. Як мимовільні можуть виступати асоціації, що призводять до виникнення спрямованих зв'язків. За визначенням, асоціація – це закономірний зв'язок двох або декількох психічних процесів (відчуттів, уявлень, думок, почуттів, рухів і тому подібне), який виражається в тому, що поява одного з них викликає появу іншого або інших психічних процесів [7]. Психофізіологічною основою асоціацій є умовний рефлекс. Їх роль в розумовому процесі подвійна. По-перше, вони визначають деяку стереотипність і з цього боку не сприяють отриманню оригінального рішення. Проте, правильно сформульований динамічний стереотип скорочує час на добір інформації. По-друге, оскільки організація таких зв'язків слабо керована, серед потоку різноманітних асоціацій

можуть виникнути і плідні для вирішення даного завдання по добору музичної інформації, особливо якщо в поле зору включатимуться маловірогідні зв'язки, що ведуть до малодосліджених гіпотез.

При знайомстві з новою музичною інформацією в пам'яті актуалізуються елементи музичних образів з минулого досвіду, еталони, у зв'язку з чим відбувається згортання розумових процесів оцінки і переробки інформації; прискорюється процес упізнання і передбачення.

Окрім мимовільних, розумова діяльність в процесі добору музичної інформації включає компоненти, свідомо і довільно регульовані і такі, що безпосередньо спрямовуються домінуючою мотивацією. Довільність розумового процесу перш за все забезпечується розумовими операціями. Вони, як і будь-яка інша дія, здійснюються під постійним контролем самого суб'єкта діяльності добору і тому можуть більшою мірою піддаватися довільному керуванню, ніж асоціації.

Одними з найважливіших якостей розумової діяльності при ухваленні рішення в процесі добору музичної інформації є оперативність, швидкість та гнучкість мислення. Вони є такими якостями, які віддзеркалюють дві взаємозалежні грані єдиного творчого процесу: репродуктивну, що виражається в оволодінні операціонального стороною діяльності добору, тобто в засвоєнні знань, умінь і навичок, та власне творче їх застосування під час цього процесу. При такому розумінні очевидно, що оперативність, гнучкість та швидкість мислення взаємозумовлені та взаємозалежні настільки глибоко, що розділити їх у конструктивній діяльності з добору музичної інформації майже неможливо.

Оперативне мислення – сукупність інтелектуальних процесів людини, включених в регуляцію його діяльності керівництва. По своїй функції оперативне мислення є однією з форм переробки інформації. Можна виділити 3 основних функції оперативного мислення: вирішення завдань, планування, декодування. З погляду сучасної теорії ухвалення рішень реалізація двох перших функцій оперативного мислення (вирішення завдань і планування) є ухваленням рішення про дію, яка є результатом процесу вибору способу дії, а декодування музичної інформації забезпечує адекватність процесу добору.

Швидкість, побіжність мислення забезпечує багатство і різноманітність ідей, асоціацій, зв'язків, категорій, кількість яких і береться за критерій побіжності. Побіжність думки розуміється як здібність до швидкого виконання

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ДОБОРУ МУЗИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

операцій перебору, до швидкого співвідношення всіх початкових умов, до варіювання їх поєднань [4, 166 – 177].

При доборі музичної інформації побіжність виявляється у вмінні швидко співвідносити комплекс параметрів даного твору з комплексом параметрів початкових умов – навчально-виховних і художніх завдань, для вирішення яких добирається твір.

Гнучкість – ступінь відхилення від ухваленого рішення, подолання “бар’єрів” минулого досвіду, здатність швидко переходити від однієї категорії до іншої, від одного способу до іншого [4]. Гнучкість мислення полягає в умінні змінювати намічений спочатку шлях (план) вирішення завдань, якщо він не задовольняє умовам проблем, які поступово виокремлюють в ході її рішення і які не вдалося врахувати із самого початку. У процесі добору гнучкість мислення проявляється при переходах від одного твору до іншого у здібності музичного мислення пристосовуватися до нових умов.

Оперативність, гнучкість та швидкість мислення є такими якостями, які віддзеркалюють дві взаємозалежні грані єдиного творчого процесу: репродуктивну, що виражається в оволодінні операціональною стороною діяльності, тобто в засвоєнні знань, умінь і навичок, та власне творче їх застосування. При такому розумінні очевидно, що оперативність, гнучкість та швидкість мислення взаємозумовлені та взаємозалежні настільки глибоко, що розділити їх у конструктивній діяльності майже неможливо.

Виходячи з того, що “оперативність передбачає готовність і уміння застосовувати знання в схожих і варіативних ситуаціях, а гнучкість виявляється в самостійному знаходженні нових способів використання знань при зміні ситуації або різних способів однієї і тієї ж ситуації”, найвиразніше ці якості мислення в процесі добору музичної інформації проявляється в читанні з аркуша нотних текстів музичних творів. Саме на виконанні цієї діяльності базується розроблена нами методика діагностування оперативності мислення в процесі добору музичної інформації, висвітлена у статті [6].

Наступний ключовий етап розумової діяльності в процесі добору музичної інформації пов’язаний з вибором однієї з альтернатив і формуванням загальної системи мислення. Відбувається безперервне сканування інформації в пам’яті, а наявна домінуюча мотивація направляє цей пошук. У психологічних дослідженнях прийнято поділяти пам’ять на кілька стадій: мінімально

тривалу (менше 1 сек.), короткочасну (від 1 сек. до десятків хвилин), довготривалу (від кількох годин до кількох діб), пожиттєву (місяці й роки). В музично-педагогічній діяльності, безумовно, задіюються усі ці стадії пам’яті, однак процес добору музичної інформації актуалізує конструктивні, оперативні уміння, які базуються на якостях оперативного мислення й короткочасної оперативної пам’яті.

Слід зазначити, що добір музичної інформації – це саме така діяльність, у якій взаємодія суб’єкта з об’єктом виступає у формі свідомої орієнтувальної діяльності, спрямованої на виділення об’єктів, що входять у зміст певних завдань, а також у формі свідомих дій, спрямованих безпосередньо на досягнення певних цілей, а сама діяльність виступає як орієнтувально-дослідницька, набуваючи вирішального значення у перцепції при здійсненні розумових операцій. Ознаками продуктивності пам’яті є обсяг матеріалу, який запам’ятовується, швидкість, точність, тривалість, готовність. Успішність запам’ятовування залежить від змістових зв’язків між елементами матеріалу, що запам’ятовується, виділення груп за змістом, встановлення внутрішньогрупових та міжгрупових зв’язків.

Рамки статті не дозволяють висвітлити усі якості мислення, що акцентуються в процесі добору музичної інформації. Висвітлення цих якостей та методик їх діагностування в конструктивній діяльності з добору музичної інформації, розроблених нами, буде продовжено у наступних наших публікаціях.

Висновки. Отже, розглядаючи процес добору музичної інформації як такий, що повністю узгоджується із процесом прийняття рішення на основі пошуку і переробки певної інформації і підпорядкований основним положенням теорії прийняття рішень, ми прийшли до висновку про переважаюче значення розумової діяльності у цьому процесі. Серед багатьох якостей мислення важливу функцію в процесі добору виконують постановка мети, антиципативність, уява, асоціативність, аналіз і узагальнення, оперативність, швидкість і гнучкість мислення, емоційна пам’ять.

Цілеспрямоване формування цих якостей мислення сприятиме удосконаленню підготовки майбутніх вчителів музики до конструктивної діяльності з добору музичної інформації.

1. Анохин П.К. *Биология и нейрофизиология условного рефлекса.* – М.: Медицина, 1968.
2. Бехтерева Н.П. *Механизмы деятельности*

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ СТУДЕНТІВ-ВИКОНАВЦІВ

мозга человека. – Ч.1. – Ленинград: Наука. – 1988. – 677 с.

3. Брушлинский А.В., Поликарпов В.А. Мышление и обучение. – Минск: Университетская, 1990. – 214 с.

4. Ермолаева-Томина Л.Б. Опыт экспериментального изучения творческих способностей (по материалам зарубежных исследований) // Вопросы психологии. – 1975. – №5. – С.166 – 177.

5. Завалишина Д.Н., Ломов Б.Ф., Рубахин В.Ф., О системном строении когнитивных процессов: Сб. науч. тр. – М.: Наука, 1976. – С. 49 – 57.

6. Ніколасенко Л.Г. Методика діагностування

оперативності мислення в конструктивній діяльності з добору музичної інформації // Вісник Черкаського університету. – Випуск 136. – Серія: Педагогічні науки. – Черкаський національний університет. – Черкаси, 2008. – С. 25 – 31.

7. Психологический словарь / Под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с.

8. Психология профессионального педагогического мышления / Под ред. М.М. Кашипова. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 2003. – 398 с.

9. Сластёнин В.А. Люблинская Педагогика: Учебное пособие. – М.: Просвещение, 1976. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2009

УДК 7.038.531

С 66

Ірина Сосяк, старший викладач Дрогобицького державного музичного училища
імені Василя Барвінського,
здобувач кафедри практичної психології
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТРИВОЖНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ СТУДЕНТІВ-ВИКОНАВЦІВ

У статті розглянуто питання психологічної підготовки студентів виконавських спеціальностей музичних училищ до публічних виступів. Запропоновано ряд вправ, що допомагають корегувати емоційні стани, сприяють усуненню надмірної тривожності та моделюванню емоцій у процесі навчання з метою удосконалення виконавської майстерності.

Ключові слова: екзаменаційний стрес, тривожність, "страх сцени", виконавське мистецтво, творча особистість.

Постановка проблеми. Виходячи з нових освітніх концепцій і стратегічних напрямків освіти, які ставлять своїм основним завданням створення умов для розвитку особистості учня, особливо важливим питанням є психологічне забезпечення процесу навчання. Метою музичних творчих спеціальностей є розвиток творчої активності. Відповідно, особливої актуальності набуває проблема творчої самореалізації у професійній діяльності. Завданням педагогіки і психології є максимально сприяти розвитку і реалізації здібностей учня. Проте самореалізації часто перешкоджає надмірний стрес як феномен, що вказує на нездатність особистості справитись з ситуативними вимогами, нестачею копінгових стратегій (Г. Малкіна-Піх [6, 136], В. Розов [7, 110]). Призводячи до напруження та активізації

нервової вегетативної системи, він спричиняє різноманітні негативні прояви під час процесу виконавства та знижує якість творчого продукту. Така ситуація, впливаючи на самооцінку, знижує мотивацію до навчання та впевненість у власних силах. Тому невід'ємною складовою процесу виховання музикантів-виконавців повинна стати профілактика і психокорекція негативних емоційних проявів, що супроводжують процес виконання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій психології все більше уваги приділяється проблемі вивчення тривожності, в тому числі екзаменаційної (К. Хорні, Р. Мей, Х. Айзенк, Ч. Спілбергер, Д. Айкне, К. Ізард, Х. Хекхаузен, В. Девідсон, Дж. Ендрю, С. Росс, Ф. Перлз, О. Кондаш, Є. Ільїн, В. Абабков, М. Перре, Ф. Березін, В. Астапов, О. Чернігова).